

УДК 655.532

Я.Й. Куць**УКРАЇНСЬКІ ДРУКАРСЬКІ ШРИФТИ: ШЛЯХИ
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Маючи багату історію книгодрукування, розвитку ілюстративного та книжкового мистецтва, Україна, на жаль, має мізерні здобутки в галузі сучасних друкарських шрифтів. Об'єктивно склалося так, що, незважаючи на всі надбання і розвиток мальованих вітчизняних шрифтів, основу яких склали оригінальні шрифтові розробки Г. Нарбути, В. Хоменка, В. Стеценка, О. Юнака, В. Фатальчука та багатьох ін., у Радянській Україні форму друкарських шрифтів отримала тільки розробка В. Хоменка. Нині, у період розвитку комп'ютерно-цифрових технологій, ми користуємося шрифтами в основному російських фірм та будь-як і невідомо ким адаптованими на слов'янську основу латинськими. Як не прикро, у виданнях використовуємо чужий шрифтовий секонд-хенд.

Причин такого стану шрифтів, як основи будь-якого видання, безліч, але сьогодні це, головним чином, економічно-психологічні. Стан галузі книговидання зараз не найкращий, та й самі видавництва (як приватні, так і державні) не здатні замовляти собі шрифтові ансамблі. Тут, попри економічні негаразди, на наш погляд, є психологічні причини. На побутовому рівні ми добре розуміємо, що потрібно розвивати промисловість і дизайн в одязі, усвідомлюючи, що кожна особа – це індивідуальність, і їй необхідні власне вбрання, власне обличчя. Але, на жаль, нам байдуже, у що ми одягаємо, у що матеріалізуємо свої думки. Цією матеріалізацією є літера, шрифт, який активно впливає на зміст наших слів і думок, їх якість, кількість і т.д.

Певний внесок у становлення і подальший розвиток українських друкарських шрифтів зробили співробітники кафедри книжкової графіки та дизайну друкованої продукції Української академії друкарства. Роботу над спеціалізованими шрифтами тут розпочали ще у 80-х роках. Розробили і запатентували три спеціальні шрифтові ансамблі для друкарських машинок "Ятрань" та "Елема". Відтоді практично не припиняється робота у режимі курсового й дипломного проектування над пошуками нових віт-

чизняних друкарських шрифтів, і ведеться вона у багатьох напрямках.

Основним джерелом збагачення друкарських шрифтів були і залишаються рукописні та мальовані зразки. Тому першим напрямком, зафіксованим ще у виданні навчального посібника М. Таранова “Рукописний шрифт” (Львів, “Вища школа”, 1986 р.), стали розвиток школи рукописних форм, адаптація відомих видів латинського письма на слов’янську основу і розроблення власних рукописних ансамблів. Другий напрямок полягав у розробленні рекламно-декоративних шрифтів, одним з яких є шрифт “Потік” (дизайнер Я. Куць отримав у 1991 р. авторське свідоцтво № 36749). Третій напрямок зводився до розроблення власне нових українських друкарських шрифтів для комп’ютерного складання. Один з останніх малюнків – друкарський шрифт “Данко” (дизайнери Я. Куць, О. Монець) – отримав патент на промисловий зразок №3853 від 16.10.2000 р. Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. Зараз його доопрацьовують у цілісну гарнітуру і записують у цифровій формі спеціалізованої шрифтової програми FontLab.

Українські шрифти, особливо писані й мальовані, є надзвичайно характерними, декоративно насиченими і повними контрастів ансамблями. А друкарський шрифт, протилежний за своєю пластикою, є мистецтвом нюансу, притаманна йому специфічність зменшує й обмежує його використання. Це є правилом історично-теоретичного освоєння і розвитку друкарських шрифтів. Тому у своїх шрифтових розробках ми намагаємося обмежувати палітру характерних елементів, уводячи щоразу особливо графічні деталі, властиві, на нашу думку, українській декоративно-прикладній пластиці.

Акцидентно-текстовому шрифту “Данко” характерна делікатно виражена українська пластичність. Його особливість – яскрава живописність, закладена у високій контрастності, відношенні ширин основного та додаткового штрихів, пластичне розширення штрихів зверху і знизу, незначна увігнутість засічок у середину рядка й оригінальне завершення горизонтальних, округлих і виносних елементів. Останнє введення дало можливість об’єднати більше, ніж в інших шрифтових зразках, таких літер: великих Б, Г, І, Д, Е, Є, Ж, З, К, С, Т, Ц, Щ, рядкових а, г, і, д, е, ж, з, к, с, т, у, ц, ш – та цифр 2, 3, 5. Це й зробило ансамблевість шрифту “Данко” більш завершеною і логічною.

Ще якіснішою є розробка двох шрифтових гарнітур – “Львівська” та “Голоско”. Їх авторами є Я. Куць (дизайнер), І. Миклушка (науковий керівник) та Р. Теслюк (технолог). Це спільна науково-творча розробка двох кафедр – книжкової графіки та дизайну друкованої продукції й електронних видань Української академії друкарства.

Шрифт “Львівський” – це цілісна і повна гарнітура в світлому, жирному та курсивному накресленнях. Основне призначення – текстове складання, може використовуватись і як акцидентно-титульний. Базою (прототипом) нашої гарнітури стала “Балтика”, кирилізована версія німецького шрифту Я. Ербара. Цей шрифт завдяки своїм пропорційно-пластичним якостям належить до найуживаніших текстових гарнітур, спектр яких сягає від науково-популярної до дитячої літератури, від книжково-журнальної продукції до газет і реклами. Від прототипу незмінними залишилися тільки загальна пропорційність, контрастність і характер овальних літер та елементів. Принципово змінився характер їх з’єднання зі штрихами, як основними, так і додатковими. По-перше, для надання більшої стійкості і зв’язку літер з верхньою і базовою лініями внесено овальне спряження засічок з основними штрихами. По-друге, змінено конструкцію великих літер И, Й, Ж, К, Ф і рядкових а, ж, и, й, к, р, ф. По-третє, внесено характерні брускові завершення горизонтальних та овальних елементів літер, що надало їм більшої об’єднаності: у великих F, G, S, Z, Б, Г, І, Е, З, С, Т, Є, Э; у рядкових s, z, а, г, і, з, с, т, е, э; у цифрах 2, 3, 5, 7. По-четверте, залишено, відповідно до прототипу, трикутність тріади великих літер А, Д, Л для чіткішого їх розпізнавання. У цих знаках найбільше проглядається зв’язок “Львівської” гарнітури і “Балтики”. Загалом у “Львівську” гарнітуру, яка, на наш погляд, є дуже строгою, достатньо цілісною і може з успіхом використовуватись у книжках, журналах, газетах, уведено до десяти основних змін.

Лаконічнішою є беззасічкова малоконтрастна гарнітура “Голоско”. Має також три накреслення – світле і півжирне пряме та світле курсивне. Хоча за своїм характером близька до відомої гарнітури “Оптіма”, проте має свої особливості в ряді знаків та інші конструктивно-графічні нюанси, котрі чіткіше проявляються у латинських рядкових а, b, d, g, p своїми з’єднаннями овалів з основними штрихами. Характерні трикутність тріади великих А, Д,

Л та накреслення К, Ж як великих, так і рядкових. Призначення гарнітури “Голоско” – текстове складання книг, журналів, газет.

Пошук нових цікавих і сучасних накреслень триває. Проте ця робота потребує серйозної фінансової підтримки. Лише тоді буде вдоволено шрифтовий попит і відмову від користування дешевими неякісними піратськими продуктами.